

POLIITTINEN MUUTOS ESPANJASSA

Kari Sulevo*

Espanjassa pidettiin kesäkuun 15. päivänä vuonna 1977 ensimmäiset vapaat ja demokraattiset parlamenttivaalit neljäänkymmeneentyteen vuoteen. Tämä merkitsi suurinta siihenastista edistysaskelta maan tiellä Francon diktatuurista kohti länsimaista demokratiaa. Vaalit eivät ole tietenkään olleet ainoa merkki Espanjassa parina viime vuotena tapahtuneesta poliittisesta muutoksesta. Vaalitapahtumaan kytkeytyi oleellisesti poliittisen toiminnan vapautuminen, ja samoin on pantava merkille muun muassa vapaan ammattiyhdistystoiminnan salliminen, alueellisen itsehallintojärjestelmän uudelleenkehittäminen sekä parhaillaan tapahtuva perustuslain uusiminen.

Kenraali *Francisco Franco* hallitsi diktaattorina Espanjaa sisällissodan päätymisestä, siis huhtikuusta 1939, lähtien aina marraskuussa 1975 tapahtuneeseen kuolemaansa asti.¹ Tämän ajan Espanjaa on pidettävä lähinnä äärioikeistolaisena ja äärivanhoillisena maana, joka samalla muodosti ympäristöstään verraten suljetun poliittisen ja taloudellisen järjestelmän. Vaikka Franco olikin ehdoton hallitsija, hän säilytti maassa muodollisen monarkian. Kruununperijäksi nimitettiin vuonna 1969 *Borbon*-sukuinen prinssi *Juan Carlos*, vuonna 1931 kruunusta luopuneen kuningas *Alfonso XIII:n* pojanpoika. Francon kuoltua *Juan Carlosista* tuli kuningas.

Kansanvaltaisia poliittisia instituutioita ei Francon diktatuuriin sisällynyt. Parlamentilla, *Cortesilla*, ei ollut mitään todellista valtaa, ja lisäksi sen jäsenet valittiin täysin epädemokraattisesti. Ammattiyhdistystoiminta tapahtui valtion organisoiman syndikaattijärjestelmän perusteella, jolloin sekä työntekijöiden että työnantajien oli kuuluttava samaan liittoon. Käytännössä Franco määräsi kaikesta luotetun poliittisen lähipiirinsä avulla. Tämä joukko koostui lähinnä korkea-arvoisista sotilashenkilöistä, eräiden vanhojen sukujen jäsenistä sekä vaikutusvaltaisista elinkeino-elämän johtajista. Maan hallitus noudatti tämän Francon lähipiirin tahtoa. Käytännössä sen edustus näkyi ennen muuta Francon ajan Espanjan tärkeässä poliittisessa laitoksessa, valtakunnan neuvostossa.

---

* dosentti, Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitos, os. Tunturikatu 12. A. 3. 00100 Helsinki 10, puh. 495 368

Sittemmin ruvettiin tätä *El Caudillon* ympärille ryhmittynyttä klikkiä kutsu-
maan erittäin kuvaavalla nimellä bunkkeriksi. Niinkuin itsensä Franconkin,
sen jäsenten ideologia oli lähinnä äärimmäinen poliittinen taantumus, espanja-
laisiin perinteisiin tukeutuminen ja kaiken muutoksen vastustaminen. Päin-
vastoin kuin yleensä sanotaan, puhtaalla fasisistisella ideologialla oli verraten
vähän merkitystä Francolle ja hänen lähipiirilleen. Ainoan sallitun poliittisen
puolueen, Falangin, jonka ideologiaan sisältyi kyllä fasisistisia elementtejä,
poliittinen merkitys oli varsin vaatimaton.

Vaikka Franco pysyttelikin itsepintaisesti vallassa loppuun asti, olivat hänen
hallituksensa perusteet monessa suhteessa murtuneet hänen viimeisten elin-
vuosiensa aikana. Sitten sisällis-sodan päivien oli espanjalainen yhteiskunta
kokenut valtavan muutoksen. Agraariyhteiskunnasta oli tullut nykyaikainen
teollistunut yhteisö, jonka elinkeino- ja sosiaalinen rakenne oli pitkälle moni-
puolistunut. Vanha poliittinen järjestelmä ei enää millään lailla vastannut-
kaan muuttuneen yhteiskunnan tarpeita. Vaikka espanjalaisten valtaosa varoi-
kin osoittamasta kiinnostustaan politiikkaan, oli poliittisten paineiden olemassa-
olo silti ilmeinen.

Poliittisten uudistusten akuutti tarve näkyi siinä nopeudessa, jolla muutos
toteutettiin heti sopivan tilaisuuden tultua. Erikoista oli se, että ratkaisevaa
osaa tässä prosessissa näytteli vanhan järjestelmän tuote, kuningas Juan
Carlos I. Voitaneen sanoa, että alunperin ei Juan Carlosista odotettu kovinkaan
paljon Espanjassa sen paremmin kuin muuallakaan maailmassa. Kuningas
osoittautui kuitenkin käytännössä varsin laatuunkäyväksi poliittiseksi juonit-
telijaksi, joka ymmärsi muuttuneen tilanteen vaatimukset. Voimainkoituksen
bunkkerin kanssa on täytynyt olla melkoisen, vaikka siitä ei olekaan saatu juuri
tietoja julkisuuteen. Joka tapauksessa noin puoli vuotta diktaattorin kuoleman
jälkeen tie oli vapaa poliittisille uudistuksille Espanjassa.

Juan Carlos osoitti kyvykkyytensä siinäkin suhteessa, että hän osasi valita
oikeat henkilöt uudistuksia toteuttamaan. Kun Espanjan uudeksi pääministe-
riksi tuli kesäkuussa 1976 *Carlos Arias Navarron* jälkeen *Adolfo Suárez Gon-
zález*, merkitsi se samalla uuden ja voimakkaan keskiluokan läpimurtoa maan
politiikassa. Suárezin ensimmäisen hallituksen kokoonpano osoitti niinkään
uuden liberaalis-teknokraattisen ja samalla Eurooppaan orientoituneen suku-
polven voittoa menneen ajan poliittisista johtajista. Nuorehkon kuninkaan
kanssa samaan ikäluokkaan kuuluva Adolfo Suárez, entinen Avilan siviilikuver-
nööri ja Ariasin hallituksen salkuton ministeri, tuli sittemmin näyttelemään
keskeistä osaa Espanjan poliittisessa demokratisoimisessa.

Nopeudessaan ja toteuttamistapansa erikoislaatuisuudessa Espanjassa tapah-
tunut poliittinen muutos tarjoaa kiintoisan kohteen politiikan tutkijalle. Koska
muutosprosessi on vielä suuresti kesken, ja koska ajallinen etäisyys tapahtu-
miin on lyhyt, ei mitään lopullista voida tässä vaiheessa sanoa. Esillä olevassa
kirjoituksessa pyritään silti — tällä hetkellä käytettävissä olevan tiedon poh-

jalta — kuvaamaan Espanjan tähänastista demokratisoitumisprosessia ja mahdollisuuksien mukaan myös selittämään tapahtunutta kehitystä. Puheena olevaa poliittista muutosta tarkastellaan myös artikkelin loppupuolella eräiden teoreettisten käsitteiden valossa, ja pyritään näin selvittämään, soveltuuko viime vuosien espanjalainen politiikka tunnettuihin poliittisen muutoksen kaavoihin.

Artikkelin lähtökohta on siis sikäli jossain määrin epätavallinen, että tarkastelun pohjaksi ei esitetä varsinaista teoreettista viitekehystä mahdollisine hypoteeseineen. Juuri edellä todetusta ongelman erikoislaatuisuudesta johtuen on pidetty parempana menettelyä, jonka puitteissa käsitteellinen analyysi suoritetaan vasta deskriptiivisen analyysin jälkeen. Tästä johtuu myös kirjoituksen tietty reportaashinomainen sävy, mutta asian luonteesta johtuen sitä ei ole voitu välttää.

Käytettävissä oleva tutkimusaineisto on niinkään asettanut määrättyjä rajoituksia esillä olevalle artikkelille. Espanjan viimeaikaisesta poliittisesta kehityksestä on vielä kirjoitettu varsin vähän sekä Espanjassa että muualla. Analyysi perustuukin suuressa määrin eri tiedotusvälineistä saatuun aineistoon, ja onpa eräänlaista osallistuvaa havainnointiakin — kuten useista viitteistä ilmenee — käytetty hyväksi. Saatavissa oleva poliittinen tilastoaineisto on kirjoituksessa toki otettu huomioon.

Espanjalaiset ja politiikka

Espanjalaisten kyllästyneisyys Francon poliittista järjestelmää kohtaan tuli vakuuttavasti esiin vuoden 1976 lopussa. Tällöin järjestetyssä kansanäänestyksessä yli 90 prosenttia äänestäjistä ilmoitti haluavansa poliittista demokratiaa. Sittemmin ei uudistusten toteuttamisessa vitkasteltukaan.

Espanjalaisten suhde politiikkaan oli kuitenkin Francon viimeisinä elinvuosina ja vielä tämän jälkeenkin varovainen, jopa välinpitämätön. Tämä tuli ilmi — tosin varsin summittaisen tuntuisesti — järjestetyissä mielipidetiedusteluissa, jolloin jopa lähes puolet haastatelluista saattoi ilmoittaa, että politiikka ei ylipäänsä kiinnosta heitä.² Varovaisuuden ylikorostuneisuus näkyi sittemmin jo vapautuneessakin poliittisessa ilmapiirissä. *El País*-sanomalehden juuri ennen kesäkuun 1977 parlamenttivaaleja järjestämässä haastattelututkimuksessa noin 30 prosenttia espanjalaisista kieltäytyi paljastamasta poliittista kantansa.³

Syyt espanjalaisten poliittiseen varovaisuuteen ovat ilmeiset. Franco piti politiikkaa sinänsä pahana asiana, jota kansalaisten ei tarvitse edes ajatella. Tämä näkemys myös indoktrinoitiin espanjalaisten mieliin varsin tehokkaasti. Kaikki vapaa poliittinen ja ammatillinen toiminta oli, kuten jo todettiin, kielletty. Hallituksella oli käytettävissään koneisto, joka saattoi kiellon rikko-

jan nopeasti vaikeuksiin. Näin luotu pelon ilmapiiri ei tietenkään mennyt hetkessä ohi. Espanjalaisten poliittinen vapautuminen tapahtui vasta silloin, kun vaalitulokset olivat lopullisesti osoittaneet, että vanha järjestelmä oli lyöty.

Francon Espanjan virallisen julkisivun takana tapahtui kyllä maanalaista ja epävirallista poliittista ja ammatillista järjestötoimintaa, mutta vain hyvin pieni murto-osa kansalaisista osallistui siihen. Vasemmistopuolueista toimivat erityisesti sosialistinen työväenpuolue (PSOE) ja kommunistinen puolue (PCE). Jonkinlaisen porvarillisen opposition roolia yritti esittää Francon entisen opetusministerin, *Joaquín Ruiz-Gimenezin*, johtama kristillisdemokraattinen liitto. Ammatillisella puolella olivat aktiivisimpia kommunistijohtoiset työläiskomisiot, joskin myös sosialistit harjoittivat ammattiyhdistystoimintaa.

Ennen aivan viime vuosien tapahtumia olivat monet poliittiset tarkkailijat valmiit antamaan armeijalle ja katoliselle kirkolle huomattavan osan espanjalaisessa politiikassa. Totta onkin, että itse Franco oli antanut etenkin armeijan ylimmälle johdolle poliittisen säilyttäjän tehtävän. Tätähän osoittaa sekin, että Franco oli valinnut epäviralliseksi seuraajakseen ja tulevan kuninkaan holhoojaksi amiraali *Carrero Blanco*, jonka baskiterroristit kuitenkin murhasivat vuonna 1973. Armeijan johdon poliittista puhtautta valvottiin tarkasti. Vapaa mielisyydestä epäillyt saivat lähteä, kuten kenraali *Diez-Alegrian* tapaus osoittaa.

Vaikka Espanjan puolustusvoimia ei missään vaiheessa voinutkaan verrata naapurimaan Portugalin kumoukselliseen armeijaan, esiintyi myös Espanjan armeijassa tiettyä liikehdintää. 1970-luvun alkupuolella syntyneeseen armeijan demokraattiseen liikkeeseen kuului eräiden arvioiden mukaan jopa noin 1500 nuorehkoa upseeria, pääasiassa kapteeneita ja majureita. Tämän liikkeen vaatimukset eivät kuitenkaan olleet millään lailla sosialistisia. Pyrkimyksenä oli pelkästään Espanjan länsieurooppalaistaminen. Armeijan demokraattisen liikkeen lopullinen merkitys jäi kuitenkin ilmeisesti vähäiseksi.

Espanjan armeijan ylin johto oli kenties tärkein niistä tekijöistä, jotka olisivat voineet asettua maan demokratisoimisen esteeksi. Näin ei kuitenkaan käynyt paljolti ehkä siitä syystä, että johto ei maan muuttuneessa poliittisessa ilmapiirissä enää voinut olla täysin varma alaisten täydestä kuuliaisuudesta. Toisaalta uudistushaluinen kuningas oli varsin hyvin onnistunut vakiinnuttamaan asemansa armeijan ylipäällikkönä. Korkeimman upseeriston reaktiot maan poliittisiin uudistuksiin jäivät mielenosoitusten asteelle.⁴

Tasavaltalaisten uskonnonvastaisuus oli ajanut katolisen kirkon sisällissodassa Francon puolelle. Tämä asenne oli kuitenkin lakannut olemasta käytännössä jo kauan ennen Francon kuolemaa. Päinvastoin, papit esimerkiksi tarjosivat kirkkoja kiellettyjen ammatillisten järjestöjen kokoontumispaikaksi ja osoittivat monin muinkin tavoin solidaarisuutta poliittisesti sorrettuja kohtaan. Minkäänlaisia virallisia poliittisia julistuksia ei kirkon taholta ole esitetty. Varovaisen epävirallisen tukensa kirkko on antanut kristillisdemokraatti-

selle liitolle, mutta ainakaan vaalimenestykseen tämä ei puoluetta auttanut. Espanjalaiset ovat paitsi hyvin uskonnollisia myös pragmaattisia ihmisiä. Paljon puhutun kirkon maallikkojärjestön, *Opus Dei*:n poliittinen merkitys on käytännössä ollut vähäinen.

Poliittisen toiminnan ja ammatillisen järjestäytymisen vapautuminen

Kansanäänestys, jossa espanjalaiset ilmoittivat haluavansa demokratian, aloitti nopean poliittisen uudistusten kauden maassa. Francon ajan ainoa puolue, *falangi*, lakkautettiin, ja näin kävi pian myös ammatilliselle syndikaattijärjestelmälle. Alkoi poliittisten puolueiden laillistaminen. Tämä tapahtui Suárezin hallituksen määräysvallassa, ja laillistamisperusteena pidettiin tällöin sitä, että asianomaisen puolueen on kunnioitettava demokratian pelisääntöjä. Niinikään laillistettava puolue ei saa harjoittaa väkivaltaista toimintaa. Tämä sääntö onkin estänyt Espanjassa tasavallan aikana niin vaikutusvaltaisten anarkistipuolueiden laillistamisen.

Suárezin hallitukselle oli erityisen vaikeaa kommunistisen poliittisen toiminnan salliminen Espanjassa. Kun muut tärkeimmät poliittiset puolueet oli jo vuoden 1977 alussa hyväksytty puoluerekisteriin, oli kommunistinen puolue vielä laillistamatta. Päästäkseen pulasta hallitus lykkäsi asian korkeimman oikeuden ratkaistavaksi, mutta tällä taholla katsottiin, että juuri hallituksen oli tehtävä tällaiset poliittiset päätökset. Ratkaisu tehtiin sitten huhtikuun alussa, ja Espanjan kommunistisen puolueen toiminta laillistettiin. Kesän vaa-leihin voitiin lähteä normaaleista länsimaisista poliittisista asetelmista.

Kehitys ammatillisella puolella ei ollut aivan näin nopeata. Ongelmaksi muodostui se, että vaikka hallitus lakkauttikin vanhan syndikaattijärjestelmän, sen noin 30000-henkistä virkailijajoukkoa ei silti irtisanottu tehtävistään. Tämä oli osaltaan jarruttamassa vapaiden ammattiyhdistysvaalien järjestämistä, jotka kuitenkin saatiin pidetyksi alkuvuodesta 1978. Toisaalta on myös ymmärrettävää, että ammattiyhdistyskentän organisoiminen otti jo sinänsä enemmän aikaa kuin puolue toiminnan käynnistäminen. Tästä on osoituksena, että kahden suurimman ammatillisen keskusjärjestön, kommunistijohtoisen työläiskomissioiden keskusjärjestön (CCOO) ja sosialistien hallitseman työläisten yleisliiton (UGT) lokakuussa 1977 ilmoittamat jäsenluvut — 1,7 ja 1,4 miljoonaa — eivät ole mitenkään hämmästyttävän korkeita. Ammatillisen toiminnan tietty jälkeensääneisyys puolue toiminnasta oli epäilemättä osaltaan myös syynä siihen, että inflaatiovauhdin hillitsemiseen tähtäävä kuuluisa *Moncloan* sopimus (brittiläis-tyyppinen yhteiskuntasopimus) lokakuulta 1977 tehtiin nimenomaan poliittisten puolueiden ja maan hallituksen välillä, eivätkä ammattijärjestöt olleet asiassa mukana. Tämä, varsin erikoiselta tuntuva käytäntö, ei nyttemmin enää voisi varmaankaan toistua.

Espanjan puoluelaitoksen muotoutuessa tuli mukaan elementtejä sekä vanhasta, aina tasavallan aikoihin yltävästä politiikasta sekä uudesta espanjalaisesta yhteiskunnasta. Perinteitä oli ennen kaikkea poliittisen vasemmiston puolella. Puolueista viimeisenä laillistettu Espanjan kommunistinen puolue (PCE) oli sisällissodan jälkeen toiminut Neuvostoliitossa, Ranskassa ja salaisesti myös Espanjassa. Puolueen johdossa on pääsihteeri *Santiago Carrillo*, tunnettu eurokommunisti, joka näin ollen kannattaa Neuvostoliitosta riippumatonta kansallisen kommunismin linjaa ja korostaa parlamentaarisen tien merkitystä sosialismiin siirryttäessä. Carrillon ja Moskovan huonot suhteet ovat yleisesti tiedossa. Puolueen piirissä on myös Neuvostoliittolais-mielinen oppositio, jonka kärjessä on Neuvostoliitosta maanpaosta palannut vanha kansanedustaja *Dolores Ibárruri*, sisällissodan kuuluisa *La Pasionaria*.

Espanjan politiikan tärkein vasemmistovoima on epäilemättä sosialistinen työväenpuolue (PSOE), jota johtaa nuori sevillalainen lakimies *Felipe González*. Puolue toimi aikanaan pitkään maanpaossa Ranskassa, mutta organisoitui jo hyvissä ajoin Francon aikana kotimaassa. Suuri ansio tästä lankeaa juuri suorastaan karismaattisena poliittisena johtajana pidetylle Gonzálezille. Ideologialtaan PSOE on lähellä pohjoismaista sosialidemokratiaa, ja kuuluu sosialistiseen internationaaliin. Espanjan toinen merkittävä sosialistinen puolue on professori *Enrique Tierno Galvanin* johtama sosialistinen kansanpuolue (PSP). Puolue on ideologialtaan jossakin määrin PSOE:ta jyrkempi, mutta käytännön politiikassa silti etäällä varsinaisesta työväenluokasta. Suurin kannatus sillä lieneekin akateemisen älymystön piirissä.

Ainakin jossakin määrin poliittisen keskiviivan oikealle puolelle sijoittuu Espanjan valtiollisen elämän tämän hetken massiivisin voima, demokraattinen keskustaunioni (UCD). Ilmiönä puolue on sangen kiintoisa. Sen historia ei ulotu paria vuotta kauemmaksi. Unioni koostuu viidestätoista puolueesta, jotka edustavat erilaisia poliittisia näkemyksiä konservatismista sosialidemokratiaan (jolloin kyse on kylläkin huomattavasti oikeistolaisemmasta ilmiöstä kuin esimerkiksi suomalainen sosialidemokratia). Alunperin UCD oli vain eräänlainen vaaliorganisaatio, jonka kärkeen asettui itse pääministeri Adolfo Suárez. Tarkoitus lienee ollut saada todella tehokas vastavoima poliittiselle vasemmistolle. Yhtenäisen ideologian puuttuessa UCD samastui suurella määrällä pääministerin henkilöön, joka sittemmin onkin ottanut demokraattisen keskustan unionin tarmokkaasti haltuunsa. UCD:n sisällä on tapahtunut selvää poliittista integroitumista ja puolue on myös saanut itselleen verraten selväpiirteisen poliittisen profiilin.

Jyrkkää oikeistolaisuutta edustaa Espanjassa kansanliitto-niminen puolue (AP). Kansanliittoa johtaa Francon entinen pitkäaikainen sisäministeri *Manuel Fraga Iribarne*, ja puolueen toiminnassa on mukana monia muitakin tunnettuja vanhan järjestelmän poliitikkoja kuten esimerkiksi entinen pääministeri Carlos Arias Navarro ja entinen ulkoministeri *Jose Maria Areilza*. Puoluetta perustet-

taessa syksyllä 1976 Fraga ilmoitti sen ottavan esikuvakseen Englannin konservatiivisen puolueen. Todellisuudessa kyse on kuitenkin huomattavasti oikeistolaisemmasta poliittisesta ilmiöstä, mitä kuvaa se, että käytännössä kansanliitto on julistautunut suuressa määrin vanhan järjestelmän kannattajaksi. Varsinaista fasistista ideologiaa (ja falangin perinteitä) edustaa Espanjassa *Fuerza Nueva*-niminen puolue. Sitä johtaa usein äärimmäisyyksiin menevä *Blas Piñar*. Edellä olikin jo puhe Joaquín Ruiz-Gimenezin johtamasta kristillis-demokraattisesta liitosta, joka sijoittunee poliittisesti jonnekin keskustan ja oikeiston välimaille.

Espanjan paljon puhutuista alueellisista puolueista ovat tärkeimmät Katalonian demokraattinen liitto (PDC) sekä Baskien kansallispuolue (PNV). Sinänsähän alueellisia puolueita on paljonkin enemmän, sillä lähes joka alueella on mitä erilaisimpia poliittisia ideologioita kannattavat puolueensa. Kokonaisuutena ajatellen tämä on ymmärrettävää, sillä Espanjan poliittista elämää leimaa puolueiden runsaslukuisuus. Rekisteröityjä puolueita on tällä hetkellä noin 170 ja kaikkiaan puolueita on pitkälle kolmattasataa. Syinä näin kummalliseen tilanteeseen voidaan pitää maan kirjavaa poliittista menneisyyttä, alueellisten erityispiirteiden korostamista sekä selvää poliittista kokemattomuutta. Käytännössä puolueiden runsaalla lukumäärällä ei ole juuri mitään merkitystä. Poliittisesti näkyviä ovat vain edellä selvitetyt puolueet, ja valtaa käyttävät niistä vain kolme, neljä suurinta.

Jos ammatillisen toiminnan laajempi organisoiminen Espanjassa tapahtuikin puoluetoiminnan vastaavaa hitaammin, se ei silti merkitse sitä, etteikö ammattiyhdistystoiminnalla olisi Espanjassa perinteitä. Päinvastoin, Francon Espanjassa se oli eräs tärkeimmistä vastarinnan muodoista, jonka merkitys korostui koko ajan diktatuurin lopun lähestyessä. Maanalaisen ammatillisen toiminnan tärkeimpiä kanavia olivat epäilemättä kommunistijohtoiset työläiskomissiot. Ainakin osin tästä syystä johtuu, että *Marcelino Camachon* johtama työläiskomissioiden keskusjärjestö (CCOO) on tällä hetkellä maan tärkein ammatillinen keskusjärjestö. CCOO:n suhteet Espanjan kommunistiseen puolueeseen ovat erittäin läheiset — esimerkiksi Camacho on paitsi kommunistinen kansanedustaja myös puolueen keskustoimikunnan jäsen — ja käytännön politiikassa järjestö on myötäillyt kommunistien omaksumaa maltillista linjaa. Niinpä CCOO esimerkiksi hyväksyi mukisematta Moncloan yhteiskuntasopimuksen, jonka työläisyhteistyön monet ovat asettaneet kyseenalaiseksi.

Varsin kriittisesti Moncloan sopimukseen taas on suhtautunut toinen suuri ammatillinen keskusjärjestö, *Nicolas Redondon* johtama työläisten yleisliitto (UGT). Liitto on sosialistinen ja lähellä Espanjan sosialistista työväenpuoluetta. Camachon tavoin Redondo on puolueensa kansanedustaja ja lukeutuu puolueen johtoon. Siinä, että sosialistiset ammattiyhdistysmiehet ovat kommunistisia jyrkempiä politiikassaan ei ole Espanjan oloissa mitään ihmeteltävää. Espanjan kommunistisen puolueen oppositiopolitiikka on ollut monessakin suhteessa

socialistisen työväenpuolueen linjaa laimeampi. Tilanne selittyy epäilemättä pitkälti sillä, että kommunistit yrittävät kaikin tavoin todistaa »yhteiskuntakelpoisuutensa», joka monissa piireissä asetettiin alun alkaen varsin kyseenalaiseksi.

Espanjan ammattiyhdistyskenttään kuuluu nykyisin vielä joukko niin sanotusti riippumattomia ammattiliittoja. Huomionarvoisia ovat ainakin alunperin katolista ammattiyhdistystoimintaa edustanut USO sekä anarkistinen CNT. Myös yhä valtion palveluksessa olevat, lakkautetun francolaisen syndikaattijärjestelmän virkailijat (määrältään noin 30000) ovat alkaneet perustaa omia »riippumattomia» ammattiliittojaan.

Kesäkuun 1977 parlamenttivaalit

Espanjan kommunistisen puolueen laillistaminen huhtikuussa 1977 merkitsi sitä, että tulevien parlamenttivaalien perusasetelma olisi länsieurooppalaisittain tavanomainen: kaikki »normaalit» poliittiset voimat olivat niissä edustettuina. Vihamielisesti valtioon ja myönteisesti väkivaltaiseen toimintaan suhtautuvat anarkistipuolueet oli jätetty vaalien ulkopuolelle (so. laillistamatta), mutta nehan eivät muutenkaan kuulu läntisen Euroopan poliittiseen kuvaan.

Espanjalaiseen vaalitaisteluun ei sisällynyt mitään sellaista, joka korostuneesti erottaisi sen totutusta.⁵ Tiettyjä kansallisia erityispiirteitä ja epätavanomaisia painotuksia voidaan kuitenkin toki mainita. Ne selittyvät pääasiassa espanjalaisten poliittisella kokemattomuudella sekä sillä, että valmistautumisaika vaaleihin jäi loppujen lopuksi verraten lyhyeksi.

E erityisen tyypillistä espanjalaiselle vaalikampanjalle oli poliittisten johtajien henkilöiden korostaminen vaalipropagandassa. Tämä tuli ymmärrettävästi selvimmin esille demokraattisen keskustauunionin kohdalla, jonka koko vaali-ilmoittelu kiteytettiin pääministeri Adolfo Suárezin ympärille. Lyhyt toteamus »*Votar centro es votar Suárez*» (kun äänestät keskustaa, äänestät Suárezia) varustettuna suurikokoisella pääministerin kuvalla oli oikeastaan UCD:n vaalikampanjan koko sisältö. Olikin tietysti ymmärrettävää, että tuolla löyhällä yhteenliittymällä ei ollut vielä siinä vaiheessa paljon muuta tarjottavaa kuin pääministerin tutuksi ja luotettavaksi tullut hahmo. Toisaalta sosialistinen työväenpuolue puolestaan rynnisti vaaleihin suurikokoisella pääsihteeri Gonzálezin kuvalla, ja kansanliitosta ei kukaan puhunutkaan muuna kuin señor Fragan puolueena. Vähiten vaalikampanjan keskittämistä poliittisten johtajien ympärille lienee tapahtunut Espanjan kommunistisen puolueen kohdalla, mikä kyllä hyvin sopiikin puolueen poliittiseen imagoon.

Television lähettämät vaaliohjelmat toteutettiin suurinpiirtein samassa muodossa kuin esimerkiksi Suomessa suurine vaalikeskusteluineen ja vaalivalvojuaisineen. Lehdistössä suoritettu vaali-ilmoittelu tapahtui myös suureksi

osaksi totutun kaavan mukaisesti. Sen sijaan erilaisten ilmoitusten ja lento-lehtisten käyttö oli täysin sääntelemätöntä, joskus jopa ällistyttävän epätarkoituksenmukaisen tuntuista. Juuri viimeksi mainitun vaalikampanjamuodon kohdalla näkyikin yleinen poliittinen kokemattomuus kaikkein selvimmin.

Ehdokasasettelun perusta oli eri puolueiden välillä ymmärrettävästi täysin erilainen. Kansanliiton ja myös demokraattisen keskustaunionin ehdokkaina esiintyi joukko tunnettuja poliitikkoja. Etenkin ensinnä mainitun puolueen listoilta löytyi runsaasti Francon Espanjan poliittisia nimiä, eturivissä entinen pääministeri Arias Navarro sekä entiset ministerit Fraga ja Areilza. Vasemiston ehdokkaat olivat pääosin tietysti huomattavasti vähemmän tunnettuja. Yhteisenä piirteenä Espanjan vaalien ehdokasasettelulle oli se, että akateemisia kansalaisia, erityisesti lakimiehiä löytyi listoilta varsin runsaasti. Yksityisyrittäjiä, etenkin pienyrittäjiä oli taas ehdokkaana silmiinpistävän vähän.

Eri puolueiden tarjoamat vaaliteemat vaihtelivat tietysti myös. Jyrkän oikeiston kansanliiton taholla korostettiin lujan järjestyksen ja Espanjan poliittisen perinnön merkitystä. Suárezin UCD tarjosi maltillisuutta uudistuksissa ja varmaa tietä demokratiaan. Sosialistisen työväenpuolueen taholla samastettiin puolue poliittiseen vapautumiseen. PSOE:n keskeisin iskulause olikin »*La libertad esta en tu mano*» (vapaus on kädessäsi). Yleispiirteenä voidaan sanoa, että vasemmistopuolueiden vaali-informaatio oli ehdottomasti sisällyksekkäämpää ja monipuolisempaa kuin oikeiston ja keskustan puolueiden, jotka keskittivät kampanjansa harvojen perusteemojen ympärille. Vasemmistopuolueiden ohjelmia oli myös vaalien alla helposti saatavissa, kun taas oikeistolla ja keskustalla ei juuri ollut tällaisia jaettavaksi.

Kesäkuun 15. päivän vaaleissa espanjalaiset valitsivat itselleen uuden kak-sikamarisen Cortesin alahuoneeseen (*congreso*) 350 jäsentä ja ylähuoneeseen (*senado*) 207 jäsentä. Ylähuoneeseen nimitti kuningas Juan Carlos I suoraan 41 jäsentä. Toimenpide oli poikkeuksellinen ja sen tarkoituksena oli tietyn poliittisen jatkuvuuden turvaaminen. Kamareista alahuone on ehdottomasti merkityksellisempi, koska siellä käydään varsinainen poliittinen keskustelu. Vaalitapa Espanjassa on suhteellinen. Vaalipiirijako on sama kuin Espanjan hallinnollinen provinssijako.

Hyväksytyt ääniä annettiin vaaleissa 77.1 prosenttia kaikkien äänioikeutettujen äänistä, äänestämättä jätti 21.6 prosenttia espanjalaisista, hylättyjen äänien määrä oli 1.1 prosenttia ja tyhjiä vaalilippuja jätettiin 0.2 prosenttia.⁶ Korkeimmat äänestysprosentit saavutettiin Katalonian ja Baskimaan teollisuusseuduilla sekä Madridissa, alhaisinta oli osanotto vaaleihin taas pohjoisen Galiciassa ja Kanarian saarilla.

Kuten taulukosta 1 nähdään, oli vaalien suurin voittaja pääministeri Suárezin demokraattinen keskustaunioni, UCD. Alahuoneessa ryhmittymä jäi vain 11 paikan päähän ehdottomasta enemmistöstä. Ylähuoneessa sillä sellainen onkin, sillä kuninkaan nimittämistä senaattoreista suurin osa kuuluu keskusta-

Taulukko 1. Paikkajako Espanjan Cortesissa vuoden 1977 parlamenttivaalien perusteella

Puolue	Edustajia alahuoneessa	Edustajia ylähuoneessa
UCD (dem. keskusta)	165	106
PSOE (sosialistit)	118	48
PCE (kommunistit)	20	—
AP (jyrkkä oikeisto)	16	2
PSP (radik. sosialistit)	6	—
PDC (katalonialaiset)	11	—
PNV (baskit)	8	—
Muut	6	41
Yhteensä	350	207

unioniin tai on sitä lähellä poliittisesti. Toiseksi suureksi ryhmäksi tuli Espanjan sosialistinen työväenpuolue 118 edustajallaan alahuoneessa ja 48 senaattorillaan.

Näistä puolueista tulikin vaalien perusteella Espanjan politiikan ehdottomasti tärkeimmät voimatekijät, sillä muiden puolueiden edustus parlamentissa on aivan oleellisesti pienempää luokkaa.

UCD:n ja PSOE:n vallatessa suurimman osan edustajanpaikoista Cortesissa voidaan kaikkien muiden puolueiden vaalimenestystä pitää odotettua huonompana. Kommunistien poliittisesta voimasta Espanjassa oli ennen vaaleja esitetty rohkeita ennustuksia. Itse vaalit osoittivat sen sitten melko vaatimattomaksi ainakin kesällä 1977, mikä poliittisen tilanteen huomioon ottaen on kyllä hyvin ymmärrettävää. Olihan francolainen ristiretki kommunismia vastaan ajallisesti vielä varsin lähellä, ja poliittinen paine kommunisteja kohtaan oli kova kaikilta suunnilta.

Kansanliiton kohdalla huono vaalitulokset osoitti espanjalaisten kyllästyneen kaikkeen francolaisuuteen vivahtavaankin. Puoluejohtaja Manuel Fraga tunnustikin tappionsa, mutta ennusti samalla puolueelleen uutta tuleamista parin vuoden kuluessa. Avoimesti pettynyt oli myös sosialistisen kansanpuolueen johtaja Tierno Galvan; kuusi paikkaa alahuoneessa jäi alle odotusten. Myös alueellisten puolueiden vaalimenestys jäi selvästi odotettua heikommaksi. Niistä saivat edustajia Cortesiin vain Katalonian demokraattinen liitto sekä baskien kansallispuolue, eikä niidenkään paikkaluku kohonnut oletetun suuruisiksi. Tällä kohdin on selityksenä muiden puolueiden, erityisesti PSOE:n, hyvä menestys kyseisillä alueilla, mikä taas osoittaa sitä, että alueellisten erityispiirteiden korostaminen ei välttämättä yksinään riitä vastaamaan kansalaisten poliittisia tarpeita. Erityisen heikosti vaalit menivät kristillisdemokraattien

kohdalla. Vain muutaman parlamenttipaikan edustus panee ajattelemaan, että tällä ideologialla tuskin on kovin loistokasta tulevaisuutta Espanjassa.

Vaalien voittajan, demokraattisen keskustaunionin *alueellinen kannatuspohja* on myös laajin. Puolue selviytyi voittajaksi lähes kaikkialla muualla paitsi suurimmassa osassa Andalusiaa, Valencian seudulla sekä Kataloniassa. UCD:llä on myös edustajia kaikista Espanjan vaalipiireistä. Espanjan politiikan toinen voimatekijä, sosialistinen työväenpuolue olikin voittaja sitten juuri niillä alueilla, joilla UCD jäi toisen tai kolmannen puolueen asemaan. Näin ollen PSOE:n poliittisia tukialueita ovat juuri Välimeren rannikon tuntumassa olevat Andalusia, Valencia ja Katalonia. Myös PSOE sai edustajia lähes kaikista vaalipiireistä. Edustaja jäi puuttumaan vain muutamasta Vanhan Kastilian ja Galician provinssista. Madridista, pääkaupungista, UCD ja PSOE kävivät loppuun asti kovan taistelun, ja lopuksi demokraattinen keskusta osoittautui niukasti sosialisteja suuremmaksi poliittiseksi voimaksi alueella.

Jossakin määrin ennako-odotusten vastaisesti mikään Espanjan osa ei osoittautunut selvästi kommunistiseksi, PCE ei selvinnyt suurimmaksi puolueeksi missään provinssissa. Puolueen kansanedustajien enemmistö tulee juuri niiltä alueilta, joilla sosialistinen työväenpuolue osoittautui voimakkaimmaksi: Andalusia, Valenciasta ja Kataloniasta. Näitä maakuntia voidaan täydellä syyllä pitää Espanjan punaisimpina. Kommunistinen puolue menestyi verraten hyvin myös Madridissa, ja sai sieltä neljä kansanedustajan paikkaa. Vaalien neljänneksi suurin puolue, kansanliitto, menestyi parhaiten pohjoisessa. AP:n jonkinlaiseksi tukialueeksi osoittautui Francon kotimaakunta, Galicia. Lisäksi puolue sai edustajia Madridista ja Toledosta.

Huolimatta siitä, että demokraattinen keskustaunioni ja sosialistinen työväenpuolue ovat kesäkuun vaalien perusteella Espanjan muita puolueita ylivertaisesti suurempia, Espanja on silti selvästi monipuoluejärjestelmän maa. Vaikkakin ensimmäinen silmäys taulukon 1 tietoihin johdattaisikin ajatukset kaksipuoluejärjestelmän mahdollisuuteen, ei syvempi analyysi anna tukea tällaiselle ratkaisulle. Etenkin muiden sidosryhmiensä perusteella jo kommunistinen puolue ja äärioikeistolainen kansanliitto ovat niin voimakkaita poliittisia ryhmiä, että pelkästään niiden olemassaolo merkitsee useampinapaista poliittista järjestelmää.

Vertailukohdan hakeminen Espanjan puoluejärjestelmälle on kuitenkin vaikeahkoa. Maan poliittinen historia ja omaperäisesti toteutettu demokratisoituminen ovat luoneet maahan sisäpoliittisen asetelman, jota ei hevin löydy muualta. Verrattaessa Espanjaa erityisesti muihin Euroopan katolisiin maihin kiintyy huomio esimerkiksi kristillisdemokraattisen puolueen heikkouteen Espanjassa. Toisaalta samanlainen tilanne vallitsee myös katolisissa Ranskassa ja Portugalissa. Loppujen lopuksi juuri näiden naapurimaiden puoluejärjestelmiä Espanjan puoluejärjestelmä eniten muistuttaneekin. Tietenkin näiden kolmen maan poliittisissa oloissa on selviä eroavuuksiakin. Kuitenkin vaikuttaa siltä,

että näiden maiden politiikoissa löytyy suuri määrä pohjimmiltaan toisiaan muistuttavia elementtejä ja virtauksia. Mainittakoon esimerkkeinä vaikkapa vain Ranskan gaullelaispuolueen ja Espanjan UCD:n tietyt yhteiset piirteet sekä Portugalin sosialistisen puolueen ja espanjalaisen PSOE:n samankaltaisuus.

Tulkoon tässä yhteydessä mainituksi vielä sekin, että espanjalaisen yhteiskunnan määrätty vanhanaikaisuus näkyi selvästi kesän 1977 vaalien tuloksissa. Uusi parlamentti on nimittäin silmiinpistävän voimakkaasti miesvaltainen. Cortesin alahuoneen 350 jäsenestä on naisia vain 20 (5.7 %), ja ylähuoneen kohdalla vastaava luku on 6 (2.4 %).

Vaalien jälkeinen poliittinen kehitys

Parlamenttivaalien jälkeen Espanja sai uuden, edelleenkin Adolfo Suárezin puheenjohtajana toimivan hallituksen, joka nojautuu yksinomaan demokraattisen keskustan tukeen. Suárezin edelliseen hallitukseen verrattuna uusi hallitus on selvästi edeltäjänsä liberaalis-teknokraattisempi, joskin tietty perusrunko jäi edelleenkin samaksi. Näin sisäministerinä jatkaa edelleenkin *Rodolfo Martín Villa* ja ulkoministerinä *Marcelino Oreja*. Painottaakseen taloudellisen asian-
tuntemuksen tärkeyttä Suárez perusti hallitukseensa erityisen talousasioista vastaavan varapääministerin viran. Tehtävään nimitettiin tunnettu talousteoreetikko *Enrique Fuentes Quintana*. Professori Fuentes tosin erosi virastaan helmikuussa 1978 ilmeisesti siksi, että hän piti hallituksen talouspolitiikkaa liian pehmeänä.⁷ Espanjan hallituksen varsinaisena talousministerinä toimii *Francisco Fernandez Ordoñez*. Hallituksen liberaalista yleisilmettä korostavat vielä eräät tärkeät organisatoriset uudistukset. Ennen mm. sensuuriasioita hoitanut matkailu- ja tiedotusministeriö lakkautettiin kokonaan ja sijaan perustettiin tunnetun liberaalin, *Pío Cabanillasin* johtama kulttuuri- ja tiedotusministeriö. Niinikään lakkautettiin eri asevoimien aselajeja edustavat ministeriöt, ja niitä jäi edustamaan yksinomaan puolustusministeriö. Puolustusministerinä jatkaa edelleen kenraali *Manuel Gutierrez Mellado*.

Espanjan uudelta hallitukselta ei puuttunut tärkeitä tehtäviä. Maan vaikeata taloudellista tilannetta helpottaakseen se päätti lähes ensi töikseen suorittaa 20 prosentin devalvaation. Samoin aloitettiin espanjalaisen yhteiskunnan demokratisoitumisen kannalta oleellinen verotusjärjestelmän uusiminen. Anomus EEC-jäsenyydestä jätettiin vuoden 1977 heinäkuussa. Asiasta tulee kuitenkin tuskin totta ainakaan vielä viiteen vuoteen.

Adolfo Suárezin hallituksen tärkein talouspoliittinen saavutus lienee viime lokakuussa solmittu niin kutsuttu Moncloan sopimus, eräänlainen brittiläistyypinen yhteiskuntasopimus. Sopimus asettaa katon palkankorotuksille (n. 20 %), ja lisäksi se sisältää laajan yhteiskunnallisen uudistusohjelman. Sopimus on nimenomaan hallituksen ja oppositiopuolueiden välinen, ammattiyhdistykset

eivät ole siinä mukana. Aloitettu talouspolitiikka onkin ollut ilmeisesti ainakin jossakin määrin tuloksia tuottavaa. Viimeisten tietojen mukaan vuoden 1977 hurja 30 prosentin inflaatiövauhti on nyt pudonnut puoleen, ja työttömyysprosenttikin on pudonnut jossakin määrin kahdeksasta, joka se oli pahimmillaan.

Ammattiyhdistysliikkeen poissaolo Espanjan talouspoliittisesta linjanmäärittäyksestä selittyy ainakin osaksi sillä, että ensimmäisiä vapaita ammattiyhdistysvaaleja Francon jälkeen vasta pidetään tätä kirjoitettaessa. Näissä vaaleissa valitaan edustajat ns. työläiskomiteoihin, jotka mm. neuvottelevat työehtosopimuksista työnantajapuolen kanssa. Vaikka lopullisia vaalituloksia ei vielä olekaan saatu, osoittavat suhteellisen luotettavat ennakkotiedot kommunistijohtoisten työläiskomissioiden selviytyneen vaaleissa vastaavia sosialistisia järjestöjä paremmin. Taulukossa 2 on osoitettu puolivirallisen espanjalaisen uutistoimiston, *Efen*, välittämät ennakkotulokset ay-vaaleissa.⁸ Epätasällisyydestään huolimatta ne kuvannevat vaalien perussuuntaa jokseenkin tarkasti.

Ennakkotiedot osoittavat asiantuntijoiden odottamaa tulosta. Työläiskomissiot tiedettiin sosialistisia järjestöjä vahvemmiiksi. Kommunistit lujittavatkin näin jossakin määrin otettaan Espanjan politiikasta, joka parlamenttivaalien jälkeen oli suhteellisen heikko. Vaalitulokset osoittaa myös, että sosialistien harjoittama jyrkkä ammattiyhdistyspolitiikka ei ole tehnyt espanjalaisiin palkansaajiin ilmeisesti odotettua vaikutusta. Samoin havaitaan, että työläiset eivät ole lainkaan ryhmittyneet kahden suuren ammatillisen keskusjärjestön taakse siinä mitassa kuin oli oletettavaa. Vaikka CCOO ja UGT ovat voimakkaimmat järjestöt, ei espanjalaista ay-kenttää voi pitää täysin kaksinaimisena.

Erääksi keskeisimmäksi ongelmaksi heti parlamenttivaalien jälkeen nousi uuden perustuslain säätäminen Espanjaan. Tällä hetkellä maassa on voimassa vielä vanha, Francon muotoilema perustuslaki, joka ei mitenkään vastaa kansan poliittista tahtoa. Tämän lain mukaan Espanja on kuningaskunta, eikä maassa ole esimerkiksi vallalla parlamentarismia. Hallitus on periaatteessa vastuullinen vain kuninkaalle. Suárez on tosin käytännössä ottanut parlamentarismia pelisäännöt ainakin jossain määrin jo nyt huomioon.

Perustuslain uusimisen tärkeys korostuu, kun otetaan huomioon, että siihen

Taulukko 2. Espanjan ammattiyhdistysvaalien 1978 ennakkotulokset

Keskusjärjestö	Valtuutettuja	%
CCOO (kommunistinen)	6 076	34
UGT (sosialistinen)	5 355	30
Muut	6 440	36
Yhteensä	17 871	100

liittyy useita muita yhteiskunnallisia uudistuksia. Näitä ovat alueellisen itsehallintojärjestelmän kehittäminen ja kunnallishallinnon uusiminen. Uuden perustuslain luominen tuli tietenkin uuden Cortesin tehtäväksi. Se asetti asiaa hoitamaan erityiskomitean, joka taas valitsi käytännön työskentelyä varten työryhmän. Tässä työryhmässä ovat kaikki poliittiset piirit olleet edustettuina. Perustuslain uudistustyö ei ole sujunut aiotulla vauhdilla, ja tätä kirjoitettaessa on asia vielä kesken. Eniten kiistaa poliittisen vasemmiston ja oikeiston sekä keskustan välillä on tietävästi aiheuttanut kysymys Espanjan valtiomuodosta. Vasemmisto, erityisesti sosialistit haluaisivat valtiomuodoksi tasavallan, keskusta ja oikeisto taas perustuslaillisen monarkian. Kiistassa saataneen kuitenkin aikaan jonkinlainen kompromissi, ja tällä hetkellä näyttää siltä, että parlamentaarisen käsittelyn jälkeen uudesta perustuslaista suoritetaan vielä kansanäänestys.

Vaikka Espanjan alueellinen itsehallintokysymys kytkeytyykin perustuslain uudistamiseen, on Suárezin hallitus myöntänyt eräille alueille väliaikaisen itsehallinnon, *pre-autonomian*. Ensimmäisenä sen sai Katalonia lokakuussa 1977 ja sitten Baskimaa seuraavassa vuodenvaihteessa. Pre-autonomia on tulossa myös Andalucialle ja Galicialle. Vaikka kysymys ei olekaan mistään laajamuotoisesta alueellisesta itsehallinnosta, katsotaan keskushallituksen tekemillä myönnytyksillä kuitenkin olevan tärkeän psykologisen merkityksen pitkään itsehallintoa vaatineiden alueiden asukkaille.

Suárezin hallituksen päätös anoa EEC-jäsenyyttä osoittaa myös osaltaan maan ulkopoliittisen linjanvalinnan: Espanja haluaa integroitua Länsi-Eurooppaan. Samalla Espanja haluaa esiintyä riippumattomana maana kansainvälisessä politiikassa. Tätä kuvaa tietysti kirkastaa se, että Madrid on jo valittu seuraavan ETY-seurantakokouksen pitopaikaksi. Näin ollen näyttääkin siltä, että Espanja pysyttelee myös tulevaisuudessa NATO:n ulkopuolella. Tähän järjestöön Espanjaa ei aikanaan Francon takia haluttu, ja nyt maalla itsellään ei taas näytä olevan suurempia liittymishaluja. Tähän tietysti vaikuttaa se, että Espanjassa on huomattava sisäinen NATO-vastainen oppositio. Erityisesti PSOE:n piirissä ollaan asiaa vastaan. Toisaalta Espanjan ulkoinen turvallisuus on jo sopimuksin järjestetty. Maallahan on aina viisivuositain uudistettava puolustussopimus Yhdysvaltain kanssa.

Parlamenttivaalien jälkeinen kesä oli optimismin aikaa espanjalaisessa politiikassa. Keskeiset askeleet siirtymisessä demokratiaan oli otettu itse asiassa yllättävän vaivattomasti, ja myös kansanvallan vakiintumiselle näytti olevan hyviä edellytyksiä. Realistisesti asioita ajatellen oli kuitenkin odotettavissa, että jatko ei olisi kaikilta osin helppo: myönteisen kehityksen tielle tulisi varmasti myös esteitä. Näin on myös tapahtunut. On kuitenkin huomattavaa, että vaikeudet eivät ole juuri lähtöisin hallituksen ja poliittisen opposition suhteista. Tätä suhdetta on päinvastoin pidettävä sangen normaalina; itse asiassa pääministeri Suárez ja oppositiojohtaja González ovat pystyneet varsin rakenta-

vaan yhteistyöhön. Pahimmat vaarat demokratisoitumisen jatkumiselle ovatkin tulleet sellaisten ryhmien taholta, jotka eivät ole joko halunneet tulla mukaan tai joita ei ole hyväksytty normaaliin valtiolliseen toimintaan.

Vaikka asiaa ei olekaan suoranaisesti mitattu, on olemassa selviä merkkejä siitä, että Espanjan poliittinen äärioikeisto aina fasismia myöten (Fuerza Nueva -puolue) on kesän kirvelevän vaalitappion jälkeen pystynyt kokoamaan voimiaan ja lisäämään kannatustaan kansan keskuudessa. Tämä tuli selvästi esille esimerkiksi Francon kuoleman kaksivuotispäivän merkeissä järjestetyssä äärioikeiston mielenosoituksessa Madridin Plaza Orientellä. Eräiden tietojen mukaan tilaisuuteen osallistui jopa puoli miljoonaa ihmistä. Myös parlamentaarisella tasolla jyrkän oikeiston johtaja, Manuel Fraga on koko ajan lisännyt vaikutusvaltaansa. Eteväenä poliittisena taktikkona hän on pystynyt herättämään kasvavaa myötätuntoa etenkin UCD:n oikeistolaisimpien ainesten keskuudessa. On selvää, että kaikki tämä on ollut omiaan jarruttamaan poliittista uudistustyötä, erityisesti perustuslain uusimista.

Äärioikeiston määrätynlaisen vahvistumisen ohella on havaittavissa myös äärimmäisen vasemmiston voimistumista. Etenkin (opiskelevan) nuorison piirissä on oltu tyytymättömiä Carrillon kommunistiseen puolueeseen, ja tästä vasemmalla olevien maolaisten ja trotskilaisten pikkupuolueiden määrä on suuresti kasvanut. Tämäkään kehitys ei tässä vaiheessa voi olla eduksi poliittiselle muutokselle Espanjassa. Vielä vähemmän sitä tietenkin on terroritoiminta, joka on myöskin ollut lisääntymään päin. Toimeliaita ovat tässä suhteessa olleet erityisesti baskilainen ETA ja kanarialainen MPAIAC.

Suárezin hallitukset eivät ole suorittaneet minkäänlaisia puhdistuksia virkamieskunnassa, jopa lakkautetun ammatillisen syndikaattijärjestelmän virkailijat nauttivat edelleenkin palkkaa valtiolta. Menettely on Espanjan olot huomioon ottaen ymmärrettävä: on haluttu viimeiseen asti välttää kaikenlaisten katkeruudenaiheiden syntymistä. Vanha francolainen byrokraatia on kuitenkin osoittautunut erääksi keskeisimmäksi uudistusten vastustajaksi. Erityisesti pahamaineinen puolisolitaallinen siviilikaarti on pari kertaa esiintynyt tavalla, josta uusi poliittinen ajattelutapa on kaukana. Suárez ilmeisesti kuitenkin uskoo, että aika tulee tuomaan muutoksen tässäkin suhteessa ja haluaa välttää liian nopeita muutoksia tällä tärkeällä alueella.

Espanjalainen ratkaisu: poliittisen reformin teoriaa

Se, että Espanjassa tapahtui huomattava poliittinen muutos ei sinänsä ole yllätys. Vaikka monia tuntemattomia tekijöitä olikin olemassa, tiedettiin espanjalaisen yhteiskunnan muuttuneen niin, että francolainen diktatuurijärjestelmä ei mitenkään enää vastannut espanjalaisten poliittisia tarpeita. Poliittisten instituutioiden oli muututtava muuttuneiden sosiaalisten voimien myötä.⁹

Kysymys olikin lähinnä muutoksen tyypistä ja sen toimeenpanijoista. Naapurimaan, Portugalin, tapahtumat toivat esiin ajatuksen, että Espanjassa tapahtuisi jotakin samankaltaista. Tuotiinpa jossakin yhteydessä esiin jopa uuden sisällissodan mahdollisuus. Kuten tiedetään, mitään tällaista ei tapahtunut. Sen sijaan Espanjassa on voitu havaita ilmiö, josta kirjallisuudessa käytetään nimeä poliittisen järjestelmän rauhanomainen muutos.¹⁰

Silti on sanottava, että espanjalainen kehitys ei kokonaisuudessaan muistuta sellaisia poliittisia muutosprosesseja kuten esimerkiksi Ruotsin, Englannin, Yhdysvaltojen ja Sveitsin tapaukset ovat, jotka usein tuodaan esiin rauhanomaisen muutoksen tyypillisinä tapauksina.¹¹ Tiettyjä yhtymäkohtia mainittujen esimerkkien ja Espanjan muutoksen kohdalla on toki silti olemassa, eikä espanjalaisen ratkaisun pohjimmaisesta luonteesta olekaan epäilyksiä: kyseessä on selvä rauhanomainen reformi. Yleisen kaavan mukaista on Espanjan kohdalla ennen muuta se, että muutos toteutettiin oleellisesti vanhojen instituutioiden puitteissa. Vanha Cortes, eduskunta, hyväksyi muutoksen ennenkuin uutta, toiselle pohjalle perustuvaa ruvettiin valitsemaan.

Espanjalaisen poliittisen muutoksen strategialle onkin tyypillisintä se, että kaikki on toteutettu vanhojen instituutioiden, vanhan järjestelmän kuoren puitteissa. Muutosta on vielä osaltaan johtanut poliittinen jäännös, kuningas. Uutta on luotu ja luodaan sitä mukaan, kun legaaliset edellytykset sille ovat olemassa. Tavoiteltuna lopputuloksena on tietenkin kokonaan uudenlainen, demokratiaan perustuva poliittinen järjestelmä ja myös uudenlainen yhteiskunta. Pohjimmaisena ajatuksena poliittisen reformin toteuttajilla lieneekin tutun *secondary priming*-ilmiön¹² hyväksikäyttö: poliittisella sektorilla aloitetun demokratisoitumisen odotetaan leviävän viime kädessä myös muille elämänalueille.

On silti huomautettava, että edellä toteutettu prosessi ei tule missään tapauksessa sujumaan nopeasti ja vaikeuksista. Espanjalaiseen, pohjimmaltaan varsin konservatiiviseen yhteiskuntaan kuuluu ikäänkuin sisäänrakennettuina monia sellaisia tekijöitä, jotka tulevat jarruttamaan muutosta. Tunnettu espanjalainen kommentaattori, *Josep Meliá*, onkin äskettäin huomauttanut *Blanco y Negro*-lehdessä, että Espanjalla on todellisuudessa vasta tiettyjä demokraattisia muotoja, todellista yhteiskunnallista uudistusta ei vielä ole tapahtunut.¹³

Espanjan poliittisesta muutoksesta keskusteltaessa on tietenkin vastattava kysymykseen: miksi revoluution sijasta toteutui evoluutio? Miksi monen odotamaa vallankumousta ei tullutkaan, vaan sen sijaan poliittinen muutos on ollut mitä suurimmassa määrin rauhanomainen? Jonkinasteista kumouksellista toimintaahan odotettiin lähinnä kahdelta, toisilleen jyrkästi vastakkaiselta taholta, asevoimilta ja kommunistiselta puolueelta.

Äärivanhoillinen asevoimien korkein johto on juuri se instituutio, joka on useankin otteeseen tuonut julki tyytymättömyytensä tiettyihin poliittisen kehityksen piirteisiin, ennen muuta kommunistisen toiminnan sallimiseen Espanjassa. Ei ole epäilystäkään siitä, etteikö tällä taholla tunnettu myös houkutus

jonkintyyppisen sotilaallisen väliintulon toteuttamiseen Francon kuoleman jälkeisessä vallansiirtomenettelyssä marraskuussa 1975. Se, että mitään tällaista ei kuitenkaan ilmennyt johtuu varmasti useastakin syystä. Eräs tärkeimpiä on varmasti se, että vanhoilliset kenraalit eivät voineet olla varmoja alaisistaan. Muun muassa armeijan demokraattinen liike oli osoittanut, että nuoremmat upseerit eivät välttämättä jaa esimiestensä äärivanhoillista maailmankuvaa. Toisaalta Franco oli aikanaan opettanut kenraalinsa myös tottelemaan. Uuden kuninkaan varsin määrätietoisella otteella armeijassa onkin näin ollen ollut oma demokratisoitumiselle myönteinen merkityksensä.

Vuoden 1977 parlamenttivaalien tulokset kertovatkin oikeastaan jo sinänsä syyn siihen, että kommunistisella taholla oltiin verraten hiljaa syksynä 1975. Kommunismin kannatus Espanjassa ei ainakaan tässä vaiheessa ole kovin merkittävää luokkaa, ja joukkonsa hyvin tuntevat puoluejohtajat ovat varmasti olleet tästä koko ajan tietoisia. Toisaalta Santiago Carrillon johtama, jyrkän eurokommunistinen PCE on jatkuvasti painottanut parlamentaarisen tien merkitystä poliittisessa toiminnassa. Tosin tällaista ratkaisumahdollisuutta ei vielä ollut varmasti näkyvissä Francon kuoleman tienoilla. Kuitenkin Carrillon on täytynyt olla hyvin selvillä siitä, että juuri poliittinen sopeutuminen toisi parlamentaarisen demokratian varmimmin myös kommunistien ulottuville.

Vaikka Espanjan poliittisen reformin rauhanomaisuus on varmasti ollut monelle yllätys, on huomautettava, että kaikki sen edellytykset olivat toki muutosta ennen olemassa, joskaan eivät välttämättä kovin silmiinpistävinä. Tärkeä edellytys tällaisessa tapauksessa on tunnetusti erilaisten välittävien yhteiskunnallisten mekanismien olemassaolo. Espanjassa viime vuosikymmeninä kiistatta tapahtunut sosiaalinen kehitys on merkinnyt erityisesti yhteiskunnan keskiryhmien laajenemista ylimmän ja alimman sosiaalisen kerroksen kustannuksella. Vaikka tämä ei sinänsä ole tietenkään vielä tuonut välttämättä muutosta myös arvorakenteisiin, on sillä kuitenkin keskeinen merkitys eräänlaisena poliittisen muutoksen kehyksenä. Tähän seikkaan kytkeytyy myös oleellisesti se tosiasia, että reformin toteuttajat ovat suurelta osin selvästi lähtöisin juuri yhteiskunnan väliryhmistä. Esimerkiksi tämän hetken kirkkaimman poliittisen tähden, pääministeri Adolfo Suárezin tausta on vankan keskiluokkainen. Kannattaa panna merkille myös se, että kuningas Juan Carlos on hakenut vallalleen legitimitteettiä selvästi enemmän keskiluokalta kuin yhteiskunnan ylimmiltä kerroksilta — aatelistosta tässä yhteydessä puhumattakaan.

Eräs diktaattori Francisco Francon Espanjaa koskevista peruseriaatteista oli maan täydellinen poliittinen ja suuressa määrin myös taloudellinen eristäminen muusta maailmasta. Aikaa myöten tämä osoittautui tietenkin mahdottomaksi. Espanjaan kohdistui yhä lisääntyvien kansainvälisten kontaktien määrä jo siksikin, että maasta tuli jo 1960-luvulla Euroopan suosituin turistikohde. Matkailuala onkin nykyisin Espanjan tärkein valuuttatulojen tuoja.

Rinnan kansainvälisen vuorovaikutuksen lisääntymisen kanssa on espanjalaisille myös käynyt selväksi — kuten edellä on jo todettu — kansainvälisen taloudellisen integroitumisen lisäämisen tarve. Kaikki tämä on toisaalta vaatinut, mutta toisaalta myös ollut edesauttamassa poliittista muutosta. Eräänlaisena rinnakkaisedellytyksenä edellä sanotulle on ollut se, että Espanjan poliittisesta ja taloudellisesta päätöksenteosta sai lujan otteen jo Francon viimeisinä elinvuosina nuorehko teknokraattisukupolvi, jonka poliittisena esikuvana on nimenomaan länsieurooppalainen poliittinen demokratia. Juuri tähän ryhmään kuuluvat henkilöt ovat enemmistönä Espanjan nykyisessä hallituksessa.

Lopullisena edellytyksenä sen tyyppiselle poliittiselle reformille, joka on toteutettu Espanjassa, on se, että kansan valtaenemmistön on hyväksyttävä muutos. On oltava olemassa määrätynlainen psykologinen valmius reformiin.¹⁴ Kuten aikaisemmin on todettu, espanjalaisten suhtautumiselle politiikkaan oli vielä aivan viime vuosiin asti leimallista määrätty varovaisuus, jopa välinpitämättömyys. Toisaalta vuoden 1976 lopun kansanäänestys osoitti kuitenkin, että espanjalaiset olivat hyvinkin valmiita muutokseen. Vaalikäyttäytyminen kesän 1977 parlamenttivaaleissa taas todisti, että espanjalaiset olivat lopullisesti hyväksyneet uuden poliittisen järjestyksen, ja että muutos oli saavuttanut vaiheen, jossa sitä ei enää voitu pysäyttää.

Espanja — uusi länsi-eurooppalainen demokratia?

Terroristeille langetetut kuolemantuomiot syyskuussa 1975 saivat jotkut tiedotusvälineet puhumaan Espanjasta jopa keskiaikaisena, ääritaanomuksellisenä maana. Tätä kirjoitettaessa, kun esimerkiksi seuraava ETY-seurantakokous on päätetty pitää Madridissa, espanjasta puhutaan useimmiten muitta mutkitta tavallisena länsi-eurooppalaisena demokratiana. Aikaa syksystä 1975 on kulunut noin kaksi ja puoli vuotta. Paitsi niin sanotun yleisen mielipiteen ailahtelevaisuutta tämä osoittaa sen, kuinka huolimattomasti erilaisia yleistyksiä usein tehdään. Kumpaakin näkemystä Espanjasta on nimittäin tosiasioiden pohjalla pidettävä vahvasti liioiteltuna. Syksyllä 1975 oli vanhasta, francolaisesta Espanjasta jäljellä enää vain kuori, alkuvuodesta 1978 on Espanjan poliittinen demokratisoituminen vielä pahasti kesken.

Edellä sanottu ei suinkaan tarkoita sitä, etteikö demokratialla olisi aikaa myöten vakiintumisen ja laajenemisen edellytyksiä Espanjassa. Tärkeintä on se, että tässä suhteessa keskeisimmällä alueella, poliittisessa elämässä, on kehitys ollut verraten myönteistä. Hallituksen ja poliittisen opposition suhteesta voi jopa käyttää sanaa rakentava. Vastakohtaisuuksia ei ole liioiteltu, vaan molemmin puolin on osoitettu yhteistyöhalua maan vaikeiden ongelmien ratkaisemiseksi. Taloudellisella alueella tästä on hyvänä esimerkkinä edellä selostettu hallituksen ja oppositiopuolueiden välinen Moncloan yhteiskuntasopimus.

Yhteistoimintakyky on ulottunut myös ulkopoliitiikan alueelle. Suostuihan oppositiojohtaja Felipe González toimimaan pääministerin edustajana neuvotteluissa Algerian presidentin kanssa.¹⁵

Demokratisoitumisen kannalta myönteistä on myös ollut se, että Espanjan poliittista elämää on leimannut selvästi eräänlainen vakiintuminen. Puolueiden monilukuisuudesta huolimatta vain neljä niistä on osoittautunut todella merkittäviksi. Espanjan poliittinen elämä pyörii suurten UCD:n ja PSOE:n sekä näitä selvästi pienempien, mutta silti merkittävien PCE:n ja AP:n ympärillä. Tähän asiointilaan kytkeytyy oleellisesti entisen pienten puolueiden yhteistyöelimen, UCD:n, integroituminen yhä selvimmin itsenäiseksi poliittiseksi suurpuolueeksi. Poliittiseen vakiintumiseen kuuluu myös se, että toisaalta pääministeri Adolfo Suárez ja toisaalta oppositiojohtaja Felipe González ovat nousseet espanjalaisen politiikan voimahahmoiksi, joiden syrjäytyminen lähitulevaisuudessa näyttää hyvin epätodennäköiseltä.

Poliittisen elämän asteittainen demokratisoituminen ei sinänsä tuo vielä espanjalaisille täyttä yhteiskunnallista tasa-arvoa. Eriarvoisuuden poistaminen vaatiikin senkaltaisia suuria yhteiskunnallisia uudistuksia kuin mitä esimerkiksi Moncloan yhteiskuntasopimus mainitsee. Myös käynnissä oleva verotusjärjestelmän uusiminen on tältä kannalta ensiarvoisen tärkeitä. Demokratian lopullinen vakiintuminen Espanjassa vaatii kuitenkin viime kädessä myös vanhan yhteiskunnan arvorakenteiden ja jäykkien yhteiskunnallisten normien häviämistä ja muuttumista uudenlaisiksi, läntiselle demokratialle sopiviksi sosiaalisiksi säännöiksi. Paitsi aikaa vievästä prosessista on kysymys tällä kohdin mitä suuremmassa määrin tahdon asiasta. Kaikesta päätellen tätä tahtoa on muutoksen kannalta riittävästi olemassa.

KÄYTETTYJÄ LYHENTEITÄ

AP	Alianza Popular
CCOO	Comisiones Obreras
PCE	Partido Comunista de España
PDC	Pacte Democràtic per Catalunya
PNV	Partido Nacionalista Vasco
PSOE	Partido Socialista Obrero Español
PSP	Partido Socialista Popular
UCD	Unión de Centro Democrático
UGT	Unión General de Trabajadores

LÄHDEVIITTEET JA HUOMAUTUKSET

¹ Käyttökelpoisia katsauksia Espanjan poliittiseen historiaan ovat esimerkiksi Raymond Carrin *Spain 1808—1939* sekä H. Stuart Hughesin *Contemporary Europe: A History*.

² Tällaisia tiedusteluja suoritettiin aika ajoin eräiden aikakauslehtien, ennen muuta *Blanco y Negron* sekä *La Actualidad Española*in toimesta.

³ Itselläni on samansuuntaisia kokemuksia espanjalaisten haluttomuudesta poliittiseen keskusteluun ennen vuoden 1977 vaaleja. Valmistellessani tutkimusta Diktatuurista demokratiiaan (*Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen tutkimuksia, sarja B, n:o 9/78*) yritin koota tietoja poliittisista mielipiteistä Espanjassa eräänlaisen osallistuvan havainnoinnin avulla, mutta tulokset jäivät varsin vaatimattomiksi.

⁴ Espanjan kommunistisen puolueen laillistaminen pääsiäisenä 1977 aiheutti armeijaa edustavien ministereiden eron maan hallituksesta kenraali *Manuel Gutierrez Mel-ladoa* lukuunottamatta.

⁵ Vaalitaistelusta katso esim. Pedro J. Ramírez, *Así se ganaron las elecciones*, Barcelona 1977 sekä Kari Sulevo, mt.

⁶ Äänestystiedot ovat peräisin edellä mainitusta Ramírezin teoksesta sekä *El Pais* -lehden kesäkuun 1977 numeroista.

⁷ Ks. esim. *Le Monde* 27. ja 28. 2. 1978.

⁸ Tiedot on saatu Espanjan Suomen suurlähetystön kautta.

⁹ Tästä katso esim. Samuel P. Huntington, *Political Order in Changing Societies*, New Haven 1968, s. 8—9.

¹⁰ Katso esim. Huntington mt., s. 344—345, Jan-Magnus Jansson, *Politiikan teoria*, Helsinki 1971, s. 239 sekä Amitai Etzioni, *Studies in Social Change*, New York 1966, s. 54.

¹¹ Esim. Jansson, mt., s. 240—241.

¹² Etzioni, mt., s. 41.

¹³ Blanco y Negro 10. 1. 1978.

¹⁴ Vertaa esim. Huntington, mt., s. 32—33.

¹⁵ Kysymys oli tällöin terroristijärjestö MPAIAC:n Kanarian saarille Algeriasta käsin suunnattujen radiolähetysten lopettamisesta.